

KÖNYV KÖNYVTÁR KÖNYVTÁROS

Az Abraham Lincoln-díj

Az Amerikai Magyar Alapítvány 2005-ben ünnepli fennállásának ötvenedik évfordulóját. 1955 óta számos amerikai egyetemen és főiskolán hozott létre magyar oktatási programot.

Ezek közé tartozik az 1959-ben New Jersey-ben, a Rutgers

Egyetemen alapított magyar program; 1989-ben megnyitotta a könyvtárának, levéltárának és múzeumának otthont adó épületét.

Az Amerikai Magyar Alapítvány 1967-ben adományozta első alkalommal az Abraham Lincoln-díjat. Többek között olyan jeles személyek részesültek az elismerésben,

mint Bay Zoltán, Fellner Vilmos, Scitovszky Tibor vagy Solti György.

Az Amerikai Magyar Alapítvány által adományozott Abraham Lincoln-díj névválasztását az Egyesült Államok tizenhatodik elnökének élete és munkássága inspirálta, aki gyakran megemlékezett a bevándorlóknak

és utódaiknak Amerika életében betöltött jelentős szerepéről.

A díj olyan magyar személyek és intézmények elismerését fejezi ki, akik és amelyek tevékenysége hozzájárult

a tudomány, a művészetek gyarapodásához, az ipar és kereskedelem fejlődéséhez, az emberek és népek közötti megértéshez és békéhez.

A díj különös tisztelettel adózik mindazoknak, akik a magyar kultúra és az egyetemes magyar közösség építését szolgálják.

2005. szeptember 15-én dr. Harsányi Zsolt, az Amerikai Magyar Alapítvány igazgatótanácsának elnöke a Magyar Tudományos Akadémiának, az Eötvös Loránd Tudományegyetemnek,

a Fullbright Comission Magyar–Amerikai Csereprogram Bizottságnak, illetve az **Országos Széchényi Könyvtár**nak adta át az Abraham Lincoln-díjat.

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

14. évfolyam 10. szám

2005. október

Tartalom

Könyvtárpolitika

Vidra Szabó Ferenc: A könyvtárak érdekeltségnövelő támogatása	3
Amberg Eszter: Támogatás a gyakorlatban	9
Nagy Attila: Betűhidak – szakadékok	13

Fórum

Bánhegyi Zsolt: Vita Mikulás Gáborral	21
Szeniorok találkozója	23
Gerő Gyula: Könyvtáros etika apróban	24

Műhelykérdések

Pegán Anita: Egerben augusztusban	27
Sohajdné Bajnok Katalin: Minőségmenedzsment a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtárban	35
Tózsér Istvánné: A Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer kialakítása Heves megyében.....	43

Perszonália

Sz. Nagy Lajos (1935–2005)	52
----------------------------------	----

Könyv

Dömsödy Andrea: Olvasásügy	54
Emlékkötet Szabó Sándor 70. születésnapjára	58

From the contents

Ferenc Vidra Szabó: State support to the acquisition budget of public libraries (3);
Eszter Amberg: The practice of support (9);
Attila Nagy: About the Budapest World Congress on Reading in 2006 (13)

Cikkeink szerzői

Amberg Eszter, a Könyvtári Intézet munkatársa, *Bánhegyi Zsolt*, az MTA Könyvtárának munkatársa; *Gerő Gyula*, ny. főszerkesztő; *Nagy Attila*, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Pegán Anita*, az Országgyűlési Könyvtár osztályvezetője; *Sohajdné Bajnok Katalin*, az egri Bródy Sándor Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Tózsér Istvánné*, az egri Bródy Sándor Megyei Könyvtár munkatársa; *Vidra Szabó Ferenc*, a Könyvtári Intézet munkatársa

Szerkesztőbizottság:

Bartos Éva (elnök)

**Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária, Győri Erzsébet,
Kenyéri Kornélia, Poprády Géza**

Szerkesztik:

Mezey László Miklós és Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;
Internet: www.ki.oszk.hu/3k
Közreadja: a Könyvtári Intézet
Felelős kiadó: **Dippold Péter**, a Könyvtári Intézet igazgatója
Technikai szerkesztő: **Korpás István**
Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest
Felelős vezető: **Freier László**
Terjedelem: 5.7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta a
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alapprogram

Terjeszti a Könyvtári Intézet
Előfizetési díj 1 évre 4440 forint. Egy szám ára 370 forint
HU-ISSN 1216-6804

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

A könyvtárak érdekeltségnövelő támogatása

Adatelemzés

Bevezetés

A könyvtárak érdekelttségnövelő támogatásának törvényi kereteit a kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény alapozta meg, majd a művelődési és közoktatási miniszter 15/1998. (III. 31.) MKM rendelete tette alkalmazhatóvá. A rendelet hatálya a helyi önkormányzatok által fenntartott nyilvános könyvtárakra terjedt ki, a rendelkezésre álló összeget a települési és megyei könyvtárak állománygyarapítási kereteinek fejlesztésére lehetett felhasználni, a rendelkezésre álló saját forrás arányában.

A fenti rendeletet másodízben módosította a nemzeti kulturális örökség miniszterének 4/2004. (II. 20.) NKÖM rendelete, miszerint amennyiben a támogatás összege nem éri el a 10 ezer forintot, a támogatás nem ítéltető meg. További jelentős változást hozott a 23/2004. (XI. 20.) NKÖM rendelet 6. §-a, amelynek értelmében az a helyi önkormányzat is igényelheti az érdekelttségnövelő támogatást, amely nem tart fenn nyilvános könyvtárat, de a könyvtári szolgáltatásokat társulás vagy megrendelés útján biztosítja. Ezáltal a megrendelt szolgáltatás közvetítésével azok a könyvtárak is igénybe vehetik a támogatást, amelyek a minimális összegre vonatkozó szabály miatt egyébként nem lennének jogosultak.

Tanulmányunkban egyrészt az érdekelttségnövelő támogatás elmúlt nyolc évének adatait elemezzük, másrészt a megyei könyvtárak módszertanos munkatársainak információit, véleményeit gyűjtjük össze, harmadrészt felhasználjuk a saját munkánk során összegyűlt tapasztalatokat.

A támogatás hasznosulása a számok tükrében

A támogatás bevezetéséről szóló rendelet 1998. március 31-én lépett hatályba, és mivel a benne szereplő határidőket már nem lehetett volna tartani, ezért erre az évre vonatkozólag átmeneti rendelkezéseket is tartalmazott. Az átmeneti rendelkezések egyrészt kitölték a határidőket, másrészt „felpuhították” az igénybevevők körét, vagyis lehetővé tették a pályázatot mindazon önkormányzatoknak, amelyek könyvtára megfelelt a nyilvános könyvtárak alapkövetelményeinek, függetlenül attól, hogy az illető könyvtár szerepel-e a nyilvános könyvtárak jegyzékén

vagy sem. Ez a megengedő állapot hallgatólagosan a következő évben is érvényben volt, amikor azok a könyvtárak is kaphattak támogatást, amelyek benyújtották a kérelmüket, de még érdemben nem bírálták el.

A fenti engedményeknek köszönhetően 1998-ban összesen 2017, míg 1999-ben 2182 önkormányzat kapott támogatást. A következő évben viszont, amikor valóban a rendelet előírásai szerint jártunk el, a támogatott önkormányzatok száma mintegy 1500-ra csökkent, és lényegében az a szám maradt egészen napjainkig, kisebb-nagyobb ingadozásokkal.

A legnagyobb mértékű ingadozást természetesen a községi könyvtárak mutatják, ezek az intézmények a legérzékenyebbek mindenféle jogszabályi változásokra. (Elemzésünk során az adatok összehasonlíthatósága miatt a települések közigazgatási besorolásait a 2004. év végi állapot szerint vesszük figyelembe.) A támogatott községi önkormányzatok száma a fent említett okok miatt 1999 és 2000 között 643-mal csökkent, majd 2003-ig fokozatosan emelkedett, a tízezer forintos értékhatár bevezetése – 2004 – után ismét jelentősen csökkent, végül jegyzéken nem szereplő, a szolgáltatást megrendelő önkormányzatok pályázati lehetőségének biztosításával 2005-ben ismét valamelyest emelkedett, miközben a támogatott egyéb önkormányzatok száma alig változott. (1. táblázat)

1. táblázat

Támogatott önkormányzatok száma

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Főváros	1	1	1	1	1	1	1	1
Fővárosi kerület	2	3	1	2	3	3	1	3
Megye	18	18	18	18	17	17	17	17
Megyei jogú város	17	16	16	16	16	16	16	16
Város	244	243	231	232	237	241	239	242
Község	1735	1901	1258	1216	1327	1411	1100	1160
Mo. összesen	2017	2 182	1 525	1 485	1 601	1 689	1 374	1439

A keretek változásai elsősorban az aprófalvas megyéket érinti. Baranya megyében 2000-ben az előző évi 76 támogatott önkormányzathoz képest csupán 27 kapott támogatást, Borsod megyében 169 helyett 110. A legnagyobb változás Vas megyében történt, ahol 1999-ben 164 önkormányzat kapott érdekeltségnövelő támogatást, 2000-ben viszont csupán 19!

A sikeres támogatások számának alakulását természetesen nemcsak a rendeletek változásai szabályozzák, hanem nagymértékben befolyásolja az érintett szakemberek lelkiismeretessége, odafigyelése is. Gyakran tapasztaltuk, milyen jelentősége van annak, hogy a megyei könyvtár módszertanos munkatársai mennyiben tartják szívügyüknek a helyi önkormányzatok segítségét, ösztönzését. Ugyancsak meghatározó tényező a könyvtár és az önkormányzat viszonyrendszere. Ahol jó a kommunikáció a fenntartó és a könyvtár között, ahol fontos intézmény a könyvtár, ott felismerik a támogatásban rejlő lehetőséget, odafigyelnek a határidőkre, pontos adatokat szolgáltatnak. Ahol ennek az ellenkezőjét tapasztaljuk, ott gyakran előfordul, hogy annak ellenére nem élnek a támogatás lehetőségével, hogy egyébként jogosul-

tak lennének rá. Különösen jól példázza mindezt a fővárosi kerületi önkormányzatok esete, amelyek figyelmét minden évben a Könyvtári Intézet hívta fel a támogatás igénylésére, és amikor az elmúlt évben ezt a FSZEK helyett nem vállaltuk, a három jogosultból mindössze egy könyvtár nyújtotta be az igényét. (Ebben az évben a másik két intézmény is „tanult” az esetből!)

Meg kell említeni, annak ellenére, hogy a támogatás normatív alapon jár, tehát a jogosult intézményeknek biztos bevételi forrást jelent, nagyon rossz a pályázati fegyelem. Gyakran kapunk nagyságrendileg téves adatokat, a határidőket alig néhány megye tartja be, a formai elvárások sok esetben nem teljesülnek. Sűrűn tapasztaljuk, hogy az érintettek nem ismerik az érvényben lévő rendeleteket, vagy rosszul értelmezik.

A támogatást mindig az előző évi állománygyarapítás arányában kapják a könyvtárak. Ez az arány az első két évben átlagosan 24 százalék volt, a következő években – a támogatott könyvtárak számának csökkenése, valamint az egyre növekvő forrás hatására – 28-29 százalékra emelkedett, majd 2004-ig fokozatosan lecsökkent 18 százalékra, végül idén ismét elérte a 25 százalékot.

A rendelkezésre álló keret az elmúlt nyolc évben csaknem megduplázódott: 1998-ban 180 millió forint volt, az összeg egészen 2002-ig fokozatosan emelkedett, majd a következő két évben némileg csökkent, végül 2005-ben megközelítette a 340 millió forintot. Arányait tekintve legnagyobb mértékben minden évben a városi könyvtárak részesültek: az összes támogatás 32–36 százaléka jutott nekik. A városi könyvtárakat ilyen szempontból a községek követik: az összes támogatásnak körülbelül a negyedét kapják. A megyei könyvtárak részesedése az összes támogatásból lényegében megegyezik a fővárosival: általában 15 százalék körül mozog. A megyei jogú városok részesedése általában 10 százalék körüli, míg a fővárosi kerületeké az 1 százalékot sem éri el. (2. táblázat)

2. táblázat

Támogatás (eFt)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Fővárosi kerület	290	538	264	596	1 201	829	388	1 948
Megyei jogú város	20 061	21 011	28 251	27 267	26 216	27 137	25 891	32 507
Főváros	33 920	32 528	46 886	44 424	46 215	41 464	33 544	56 337
Megye	26 130	29 547	39 682	44 459	44 751	41 287	36 665	57 602
Község	40 230	58 440	58 209	61 791	71 255	72 439	61 857	80 543
Város	59 369	78 421	96 153	100 648	103 882	103 086	87 805	110 813
Mo. összesen	180 000	220 485	269 445	279 185	293 520	286 242	246 150	339 750

A támogatás növekedésének üteme, a különböző könyvtártípusokat tekintve, alig tér el egymástól. A 2005-ös támogatás összege országos szinten 188 százaléka az 1998-asnak, amellyel szinte megegyező emelkedést mutatnak a városi könyvtárak (187%), a FSZEK (166%), és a megyei jogú városok könyvtárai (162%). Az átlagostól valamivel intenzívebb a támogatás ütemének növekedése a községi könyvtárak esetében (200%), és a megyei könyvtáraknál (220%). A két végpontot tekintve a leglátványosabb eltérést a fővárosi kerületi önkormányzatok könyvtárai

mutatják (672%), azonban – mint korábban jeleztük – ezen könyvtárak pályázati kedve igencsak hullámlzó tendenciát mutat. (Ha a kiindulópont-hoz csak az előző évet akarnánk hasonlítani, akkor az előrelépés mindössze 134 százalék lenne!)

A támogatás összes volumenének elemzése mellett fontosnak tartjuk annak a kimutatását is, hogy átlagosan mennyi támogatáshoz jutnak az egyes könyvtárak. (3. táblázat.) Az elmúlt időszakban ez az összeg a könyvtárankénti 90 ezer forintról 236 ezer forintra – több mint két és félszeresére – emelkedett.

3. táblázat

Átlagos támogatás összege (eFt)*

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Főváros	33 920	32 528	46 886	44 424	46 215	41 464	33 544	56 337
Megye	1 470	1 642	2 319	2 467	2 626	2 429	2 157	3 388
Megyei jogú város	1 194	1 313	1 858	1 702	1 635	1 696	1 618	2 032
Fővárosi kerület	147	179	278	298	399	276	388	649
Város	246	323	438	433	437	428	367	458
Község	23	31	49	51	54	51	56	69
Átlag	90	101	186	188	183	169	179	236

* A táblázat nem tartalmazza az ellátórendszerekre vonatkozó adatokat.

A legintenzívebb emelkedést az 1999–2000-es év fordulóján tapasztaltuk, elsősorban annak következtében, hogy jelentősen csökkent a sikeresen pályázó könyvtárak száma, majd némi stagnálás és visszaesés után az elmúlt két évben ismét növekedést tapasztalunk. Az egy könyvtárra jutó átlagos támogatás összege a FSZEK esetében megegyezik a fővárosnak juttatott összes támogatással (lévén egyetlen könyvtárról szó), ezért az összehasonlítás során a továbbiakban nem vesszük figyelembe. A legmagasabb támogatást a megyei önkormányzatok és a megyei jogú városok önkormányzatai által fenntartott könyvtárak kapják. A sort a községi könyvtárak zárják. Ugyanakkor azt is meg kell állapítanunk, hogy ebből a szempontból a legintenzívebb előrelépést éppen a községi könyvtárak esetében látjuk: míg országosan a 2005-ös egy könyvtárra jutó támogatás 262 százaléka volt az 1998-asnak, addig a községek esetében ez az arány elérte a 300 százalékot. (Ennél magasabb értéket – 441% – csupán a fővárosi kerületek esetében találunk.)

Ezek az átlagok természetesen korántsem jelentik azt, hogy az adott kategórián belül minden könyvtár azonos összeghez jut. Különösen differenciált a helyzet az összességében legmagasabb támogatáshoz jutó megyei és megyei jogú városi könyvtárak esetében. (4. táblázat)

4. táblázat

Szórás

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Megye	586	761	1068	1119	947	952	871	1292
Megyei jogú város	497	477	815	685	939	900	914	1376
Fővárosi kerület	123	143	n.a.	111	147	132	n.a.	465

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Város	225	289	381	403	450	412	341	421
Község	34	39	57	67	72	68	64	78
Mo. összesen	793	734	1318	1215	1216	1072	971	1564

A megyei önkormányzatok által fenntartott könyvtárak ez évi támogatását figyelembe véve láthatjuk, hogy a kapott összeg a 6,7 millió forinttól az 1,1 millióig terjed. (5. táblázat)

5. táblázat

Megyei önkormányzat	2005-ös támogatás (eFt)
Bács-Kiskun megye	6736
Hajdú-Bihar megye	4659
Pest megye	4414
Somogy megye	4053
Vas megye	3963
Tolna megye	3861
Fejér megye	3735
Komárom-Esztergom megye	3495
Békés megye	3477
Jász-Nagykun-Szolnok megye	3468
Baranya megye	3298
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	2520
Nógrád megye	2421
Győr-Moson-Sopron megye	2365
Veszprém megye	2104
Heves megye	1899
Zala megye	1134

A fenti képet mindenképpen árnyalja az a tény is, hogy az adott megyeszékhelyen működik-e a megyei könyvtár mellett városi könyvtár, illetve hogy a támogatásból kivieszi-e részét a városi önkormányzat. (6. táblázat.)

6. táblázat

Megyei jogú város önkormányzata	2005-ös támogatás (eFt)
Szeged	6309
Debrecen	2934
Nyíregyháza	2727
Sopron	2609
Eger	2412

Megyei jogú város önkormányzata	2005-ös támogatás (eFt)
Pécs	2106
Székesfehérvár	2082
Dunajváros	1961
Nagykanizsa	1951
Zalaegerszeg	1664
Miskolc	1527
Hódmezővásárhely	1419
Szolnok	1025
Tatabánya	1018
Veszprém	528
Szombathely	235

Az egyéb városok és a községek esetében talán kevésbé szóródnak az adatok, azonban ezeken a helyeken is jelentős eltéréseket találunk. A városok élmezőnyében Mosonmagyaróvár és Vác áll, mindkettő 2 millió forint fölötti támogatásban részesültek 2005-ben; a sort Villány és Máriapócs zárja 21 ezer forintos támogatottsággal, illetve Cigánd, Putnok, Tiszacséze, Örkény és Tököl, ezek a városok egyáltalán nem kaptak támogatást. A községek között a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Ópályi vezet, csaknem 600 ezer forintos támogatással, Kartal következik 482 ezer forinttal és Pilis 469 ezer forinttal. Jelentős támogatást kapott Ajak (446 ezer forint), Érsekvadkert (421 ezer forint) és Csömör (419 ezer forint) is.

A községek listáján összesen 245 olyan települést találunk, amelyek maximum 20 ezer forintos támogatásban részesültek, ezen belül tizenkettőt, amelyek éppen csak az alsó határt – a 10 ezer forintot – érték el. Meg kell jegyeznünk, hogy az induló évben 669 könyvtár kapott 10 ezer forintnál kisebb támogatást, 2003-ban pedig 270 település könyvtára.

Vidra Szabó Ferenc

Támogatás a gyakorlatban

Az érdekeltség-növelő támogatás kapcsán készülő hatástanulmány részeként az alábbi kérdésekkel fordultunk a megyei könyvtárak módszertanosaikhoz, hogy – a rendelkezésre álló adatok elemzésén túl – tapasztalataikat, véleményeiket összegyűjtve még árnyaltabb képet kaphassunk a támogatás felhasználásáról.

1. Hogyan hasznosul a támogatás a különböző típusú könyvtárakban? Mit jelent mindez a mindennapi gyakorlatban?

A válaszolók egyöntetű véleménye, hogy a támogatás jól hasznosul, számol vele a könyvtáros és a fenntartó is. Felhasználása a nagyobb könyvtárakban két módon történik, egyrészt hozzáadódik az állománygyarapítási kerethez, másrészt szabad keretként kezelik, egyedi beszerzésekhez használják fel. Valójában ott van igazán jelentősége ennek a támogatásnak, ahová viszonylag nagyobb összeg jut, amellyel a könyvtárak már tudják a dokumentumkínálatukat szélesíteni. Jó kiegészítése az állománygyarapítási keretnek.

A támogatás általában akkor érkezik, mikor a saját forrás már gyakorlatilag elfogy, vagyis az év második felének állománygyarapítását segíti. Általában a kisebb községi könyvtárak egyszerre vásárolják le az összeget (többek között a nyilvántartási kötelezettség miatt). Somogy megyéből jelezték, hogy sajnos, vannak könyvkereskedő ügynökök, akik az internetről letöltve az önkormányzatok által kapott összeg nagyságát, úgy állítanak be a községi önkormányzathoz, hogy „meghoztuk a nyert könyveket”, és csak később derül ki, hogy tulajdonképpen az érdekeltség-növelő összeget vásárolták el.

A támogatásból a technikai fejlesztésre fordítható 30 százalékot inkább csak a megyei és a városi könyvtárak tudják kihasználni, mivel náluk a támogatás összege jelentősebb. Sokkal több könyvtárnak lenne szüksége erre a lehetőségre, de a községek általában csak könyvvásárlásra tudják fordítani a kapott pénzt.

Mind a könyvtári, mind a közművelődési támogatást *külön kezelik* a minisztérium illetékes főosztályainak munkatársai, és az adott összegeket a Belügyminisztérium is *külön sorban utalja – megnevezvén a pontos jogcímet* – az önkormányzatokhoz. Az megint más kérdés, hogy esetleg az adott önkormányzatnál „érdekeltség-növelő” címen nem kezelik külön a könyvtári és a közművelődési részt, ezért fordulhat elő, hogy több megyéből is jelezték az összevont intézmények esetében a támogatás „egy összegben” való utalásának problémáját.

2. Mennyiben fogta vissza, illetve mennyiben gerjesztette az önkormányzati önrész nagyságát az érdekeltség-növelő támogatás?

Több önkormányzat rendszeresen növeli a beszerzési keretet, de igaz az is, hogy a nehéz helyzetre hivatkozva csak igen kis mértékben, vagyis nem az érde-

keltségnövelő támogatás arányában teszi ezt. Vannak önkormányzatok, amelyek úgy számolják a támogatást, hogy abban az évben ennyivel kevesebb keretet kell biztosítaniuk. Viszont van, ahol ez inspiráló jellegű, és igyekeznek önerőből is többet felmutatni. Mindazonáltal megállapítható, hogy általában nem az érdekeltségnövelő támogatás határozza meg az állománygyarapítási keret nagyságát, hanem az önkormányzat anyagi kondíciója, és persze az, hogy a polgármester és a képviselő-testület mennyire tartja fontosnak a könyvtárat.

Az önkormányzatok az éves költségvetés tervezésekor meghatározzák, hány százalékos emelést engedélyeznek a költségvetés egészére, illetve a dologi kiadásokra. Megjegyzendő, hogy sok helyen évről évre csökken a gyarapításra fordítható összeg, mivel az energia árának emelkedését az önkormányzatok általában nem tudják kompenzálni, a csökkenő összegű gyarapítás pedig csökkenő összegű támogatást von maga után.

3. Az önkormányzatok mennyiben korrekt partnerek: visszatartják-e a pénzt, előfordul-e, hogy csak külön kérésre kapják meg a könyvtárak?

A válaszolók szerint a partneri viszony általában korrekt. A kezdeti években előfordult, hogy a könyvtáros nem tudott időben a támogatásról, igaz, manapság is a községi könyvtárak esetében több településen a könyvtárosnak kell rákérdezni, hogy megérkezett-e a támogatás, azaz költheti-e a pénzt. Ennek különösebb oka nincs, csak a figyelmeltenség. A szakfelügyeletnek köszönhetően egyre kevesebb helyen fordul elő ilyen eset. Az információ hiányából ott lehet még gond, ahol vagy a fenntartónál vagy a könyvtárban személyi változás történt, illetve azoknak a könyvtáraknak az esetében, amelyek újonnan kerültek a jegyzékre. Erre azonban a megyei könyvtárakban kell figyelni, és szükség szerint tájékoztatni a könyvtárost, illetve felhívni az önkormányzat illetékesének a figyelmét.

Sajnos – mint már az 1. kérdésnél utaltunk rá – még mindig akad egy-két olyan önkormányzat, ahol nem tudatosult, hogy külön kell kezelni a könyvtári és közművelődési érdekeltségnövelő támogatást, ezért még előfordul, hogy az év vége felé veszik észre, hogy nem jól adták át a támogatási összeget.

4. Általában milyen jellegű dokumentumok vásárlására használják fel a könyvtárak a támogatást?

Többségében a helyi beszerzési keretüket kiegészítő összegként használják fel a támogatást. A módszertanosok egyre gyakrabban tapasztalják, illetve javasolják, hogy tervszerűen használják föl az érdekeltségnövelő támogatást.

A támogatást leggyakrabban

- multimédia: CD-k, CD-ROM-ok, DVD-k beszerzésére,
- a kézikönyvtári anyag kiegészítésére (pl. ebből vették meg a Magyar Nagy Lexikon sorozatot),
- a különböző állományrészek tervszerű frissítésére (pl. idén frissítették az útkönyveket, tavaly a szótárakat, ifjúsági irodalmat, mesekönyveket),
- kisebb könyvtárakban az elavult, elhasznált művek pótlására,
- iskolai kötelező olvasmányok frissítésére,

- több könyvtárban folyóiratok, hetilapok megrendelésére (erre költségvetési forrásuk nincsen), használják fel;
- egyre gyakoribb, hogy a támogatás 30 százalékából valamilyen műszaki berendezést vásárolnak.

5. Milyen problémákat látnak, milyen változásokra lenne szükség?

Szinte mindenki megfogalmazza, hogy növelni kellene a támogatás mértékét, továbbá, hogy közvetlenül a könyvtáraknak kellene utalni a pénzt. Egyrészt Vidra Szabó Ferenc adatelemzéséből kiderül, hogy a támogatás összege 1998 óta csaknem 90 százalékkal nőtt, másrészt mivel a költségvetésben a Belügyminisztérium fejezetében van a pénz, ezért az önkormányzatoknak kell utalni a támogatás összegét. Magának a rendeletnek is „beszédes” a címe, nevezetesen: *A nemzeti kulturális örökség miniszterének 4/2004. (II. 20.) NKÖM rendelete a helyi önkormányzatok könyvtári és közművelődési érdekeltiségnövelő támogatásáról.*

A rendelkezésre álló összeg nagysága általában júniusban derül ki. Sámos az alacsony összegű támogatás, ezek az alacsony beszerzési kereteket nem igazán tudják megnövelni úgy, hogy azok a megfelelő gyarapítást biztosítsák. A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyeiek javaslata, hogy olyan feltételhez kellene kötni a támogatást, hogy az adott (a döntési) évben gyarapításra felhasznált összeg nem lehet kevesebb az előző évi, érdekeltiségnövelővel és az inflációval növelt összegnél.

Problémát jelent, hogy az önkormányzatok többségének figyelmét minden évben külön fel kell hívni arra, hogy február 20-áig küldjék be jelentésüket a megyei könyvtárba. Az igénylés alapját képező önkormányzati nyilatkozatban közölt állománygyarapítási keretnek meg kell egyeznie a statisztikában közölt összeggel. Sajnálatos, hogy nem figyelnek az adatok egyeztetésére. Hiába az éves statisztikai jelentés kitöltési útmutatójának figyelmeztetése, sok fenntartót kell megkeresni az adatok eltérése miatt. Többször előfordul, hogy módosítást kell kérni, mert nem egyértelmű a beküldött jelentés. Ez a megyei könyvtárakban megnehezíti és meghosszabbítja a munkát, ezért az állománygyarapításról beküldött jelentéseket egységesített formában kellene megkapniuk. A Győr-Moson-Sopron megyeiek javaslata szerint a statisztikai jelentést ki kéne egészíteni egy sorral: „Érdekeltiségnövelő támogatáshoz figyelembe veendő összeg”. A Bács-Kiskun megyeiek javaslata pedig az, hogy az önkormányzatok számára készíteni kell egy jelentőlapot, amelyet a statisztikai jelentés űrlapjával együtt a megyei könyvtárak eljuttatnak a nyilvános jegyzéken szereplő könyvtáraknak, a társulással működőknek és a szolgáltatást nyilvános jegyzéken szereplő könyvtáraktól megrendelőknél is. Heves megyében többen érdeklődtek a támogatás pályázati elszámolásával kapcsolatosan. Szerintük érdemes lenne a támogatásról szóló 4/2004. NKÖM rendelet előírásait kiegészíteni azzal, hogy az önkormányzatok zárszámadás keretében készített elszámolásának egy példányát meg kell küldeni az illetékes megyei könyvtárnak.

Végezetül többen jelezték, hogy az ÁSZ-ellenőrzés eredményeit (az összeg elköltéséről, vagy nem megfelelő célra való fordításáról) be kellene hozni a szakmai köztudatba, hogy ezzel is lehessen a fenntartó előtt érvelni. Mindenképpen szankcionálni kellene, ha a fenntartó megtartja magának a pénzt.

Összegzés

A könyvtári dokumentumok beszerzése után igénybe vehető áfa-visszatérítés megszűnése után ez az egyetlen központi támogatási forrás a beszerzés keretösszegének növelésére. Ezt a támogatási összeget meg lehet tervezni, lehet rá számítani. Néhány települési könyvtár számára ezért nagyon fontos, hogy a nem minden évben növekvő önkormányzati költségvetés mellett számíthat erre az összegre, így esetleg jobban figyelhet az olvasói igények kielégítésére.

Az új jogszabályi lehetőség bizonyára jelentős segítség lesz azoknak a kistélepeknek, amelyek a szolgáltatások megrendelésével tudják teljesíteni a nyilvános könyvtári ellátást. Várhatóan minőségi és mennyiségi változást idéz elő a dokumentumellátásukban.

Megfigyelhető, hogy a támogatás nem befolyásolta az önkormányzati önrész nagyságát. Az érdekeltségnövelő támogatás és az önkormányzat által biztosított beszerzési keret alig függ egymástól. A fenntartó nagyon örül a központi támogatásnak, de szűkös keretei miatt gyakran nem tudja növelni az általa biztosítandó összeget. Maga az érdekeltségnövelő támogatás nem ösztönzi a fenntartókat önrész növelésére.

Az önkormányzatok partnerségét illetően változatosak a tapasztalatok. Van, ahol az önkormányzat korrekt módon értesíti a könyvtárat a támogatás megérkezéről, és átutalja az összeget. De van, ahol külön kérésre adják át a támogatást, főleg a kistélepeken. Az átutalás nem azonnal történik meg a támogatás megérkezése után, vannak önkormányzatok, amelyekben „parkoltatják” az összegeket. Az is előfordult már, hogy azt mondta az önkormányzat: a támogatást már elkölte a könyvtár (vagyis előre betervezték a támogatást a költségvetésbe). Néhány esetben arra is volt példa, hogy az önkormányzat nem a jogszabályban rögzítettek szerint költi el a támogatást.

A támogatást a könyvtárak elsősorban könyvvásárlásra fordítják. Néhány városi könyvtárban periodikumok előfizetésére, elektronikus dokumentumok beszerzésére fordítják egy részét. Kis könyvtáraknál ez az összeg általában nem olyan, hogy érdemes lenne más dokumentumtípusra fordítani, illetve sok helyen nincsenek olyan technikai feltételek, hogy mást vásároljanak. Több helyen a támogatás teszi lehetővé a drágább könyvek, elektronikus dokumentumok beszerzését.

Végezetül megállapíthatjuk, hogy az érdekeltségnövelő támogatás nélkülözhetetlen a könyvtári rendszer számára. A települési könyvtárak állománygyarapításába 1998 óta egyre inkább beépült ez a körülbelül 20 százalékos támogatási összeg, azaz a könyvtárak számolnak e gyarapítási forrással, és mint láthattuk, igyekeznek tervszerűen és gazdaságosan felhasználni.

Véleményünk szerint e támogatási forma jó és hasznos, létezése rávilágít arra, hogy a könyvtári ellátás közös állami és helyi (azaz önkormányzati) feladat, ahogy ezt a 1997. évi CXL. tv. 53. § (2) bekezdése is lefekteti. A pályázati eredmények közzététele pedig gyors, utalása gördülékeny.

Az eltérő önkormányzati és könyvtári körülmények következtében óriási jelentősége van az esélyegyenlőség növelésében. A támogatás nagymértékben elősegítette a kistélepek könyvtári ellátásában tapasztalható fejlődés megindulását.

Amberg Eszter